Anna Carcellé Ortí

RESPONSABILITAT PATRIMONIAL DE L'ESTAT: ESTUDI TEÒRIC I PRÀCTIC

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit pel Dr. Federic Adán Domènech

Grau de Dret

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Tarragona

2024

Aquest TFG s'ha desenvolupat en la modalitat de:

☒ Treball de Recerca
☐ Simulació de judici
☐ Dictamen / Informe
☐ APS

L'entitat a la qual s'ha prestat servei és.....

☐ TFG vinculat a pràctiques

El lloc on s'han desenvolupat les pràctiques és.....

RESUM

El present treball es basa en l'anàlisi exhaustiva de la responsabilitat patrimonial de l'Estat en el procés penal. En particular s'analitzarà, la responsabilitat de l'Estat a la presó injusta, destacant normativa i jurisprudència. Emfatitza la sentència 85/2019 i casos espanyols sobre presó indeguda al procés penal.

Paraules clau: responsabilitat patrimonial de l'Estat, presó injusta, sentència 85/2019, casos espanyols.

RESUMEN

El presente trabajo se basa en el exhaustivo análisis de la responsabilidad patrimonial del Estado en el proceso penal. En particular se analizará, la responsabilidad del Estado en prisión injusta, destacando normativa y jurisprudencia. Enfatiza la sentencia 85/2019 y casos españoles sobre prisión indebida en el proceso penal.

Palabras clave: responsabilidad patrimonial del Estado, prisión injusta, sentencia 85/2019, casos españoles.

ABSTRACT

This paper is based on an exhaustive analysis of the State's financial liability in criminal proceedings. In particular, it will analyse the liability of the State in wrongful imprisonment, highlighting regulations and jurisprudence. Emphasis is placed on judgement 85/2019 and Spanish cases on wrongful imprisonment in criminal proceedings.

Keywords: State liability, wrongful imprisonment, judgement 85/2019, Spanish cases.

ÍNDEX

ABREVIATURES / SIGLES **1**

INTRODUCCIÓ **2**

1. REGULACIÓ LEGAL DE LA RESPONSABILITAT PATRIMONIAL EN L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA **3**

1.1. Responsabilitat patrimonial de l'Estat a la Constitució Espanyola de 1978 *3*

1.2. Responsabilitat patrimonial de l'Estat a la Llei Orgànica del Poder Judicial *4*

2. SUPÒSITS DE RESPONSABILITAT PATRIMONIAL DE L'ESTAT EN L'ÀMBIT DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA **7**

2.1. Error Judicial *7*

2.2. Presó preventiva injusta *9*

2.2.1. Naturalesa jurídica de la presó preventiva *9*

2.2.2. Tractament de la presó preventiva *11*

2.2.3. Dubtes en relació a la constitucionalitat de la presó preventiva injusta. Anàlisi de la STC 85/2019 *12*

2.2.4. Indemnització per presó provisional i la jurisprudència del TEDH *16*

2.3. Funcionament anormal de la Justícia *18*

2.3.1. Supòsits de diligències indegudes *20*

3. ANÀLISI DE CASOS MÉS RELLEVANTS **23**

3.1. Exemple d'error judicial: Rafael Ricardi *23*

3.2. Exemples presó preventiva injusta: Dolores Vázquez i Sandro Rosell *26*

3.2.1. Dolores Vázquez *26*

3.2.2. Sandro Rosell *30*

3.3. Exemple de funcionament anormal de l'administració de justícia per dilacions indegudes *34*

CONCLUSIONS **39**

BIBLIOGRAFIA **40**

JURISPRUDÈNCIA **44**

MITJANS DE COMUNICACIÓ **46**

ABREVIATURES / SIGLES

Abreviatures

Art.	Article
Edit.	Editorial
Núm.	Número
Op. cit.	Obra citada
Pàg.	Pàgina
Sr.	Senyor
Sra.	Senyora

Sigles de codis i jurisprudència

CE	Constitució Espanyola
CEDH	Conveni Europeu de Drets Humans
LECrim	Llei d'Enjudiciament Criminal
LOPJ	Llei Orgànica del Poder Judicial
STC	Sentència del Tribunal Constitucional
STEDH	Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans
STS	Sentència del Tribunal Suprem
TC	Tribunal Constitucional
TEDH	Tribunal Europeu de Drets Humans
TS	Tribunal Suprem

INTRODUCCIÓ

Aquest Treball de Fi de Grau sorgeix davant la necessitat de reflexionar sobre un tema de rellevància en l'àmbit jurídic contemporani, on la protecció dels drets fonamentals dels individus i la garantia d'un sistema judicial just són imperatius. D'aquesta manera, la investigació s'emmarca en els estudis de la Responsabilitat Patrimonial de l'Estat en les seves diferents modalitats.

En l'actualitat, tenim un accés ampli a la varietat de fonts d'informació jurídica a través de les tecnologies de la informació i comunicació que ofereixen un gran ventall d'informació per a l'estudi i anàlisi de certs temes. La disponibilitat de bases de dades jurídiques especialitzades, jurisprudència actualitzada i publicacions acadèmiques faciliten l'accés, el qual és un gran avantatge per tal de poder aprofundir en el coneixement de manera més rigorosa i completa.

En aquest context, s'analitza en profunditat la figura de la responsabilitat patrimonial de l'Estat, derivada tant de l'error judicial, presó provisional indeguda i funcionament anormal de l'Administració de Justícia, on s'explora tant la seva fonamentació jurídica, els criteris per a la determinació de la indemnització així com l'anàlisi de diferents casos reals d'especial rellevància.

D'aquesta manera, el treball s'organitza de la següent manera: en primer lloc, presento la regulació legal de la responsabilitat patrimonial des de la perspectiva tant de la Constitució espanyola com de la Llei Orgànica del Poder Judicial, estudis que faig servir com a punt de partida per desenvolupar la investigació. En segon lloc, s'analitzen diversos supòsits de responsabilitat patrimonial de l'Estat en l'àmbit de l'administració de justícia.

Un cop entesa la base més teòrica, es fa l'anàlisi pràctica de diferents casos reals, com són els següents: Rafael Ricardi, Dolores Vázquez i Sandro Rosell. Finalment, concloc el treball amb les conclusions generals que engloben la investigació.

Tots aquests objectius són els pilars bàsics sobre els quals es fonamenta el meu treball amb la finalitat de promoure un sistema judicial més just i que garanteixi els drets individuals.

1. REGULACIÓ LEGAL DE LA RESPONSABILITAT PATRIMONIAL EN L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA

1.1. Responsabilitat patrimonial de l'Estat a la Constitució Espanyola de 1978

El sistema actual es caracteritza pel seu caràcter unitari i general, de responsabilitat directa i objectiva, així com per la finalitat de reparar el dany íntegrament[1]. Per consegüent, emergeix com a principi fonamental garantir la protecció dels drets dels ciutadans enfront possibles danys ocasionats per l'actuació de l'Administració Pública.

En aquest context, l'article (d'ara endavant art.) 106.2 Constitució Espanyola (d'ara endavant CE) estableix les bases sobre les quals se sustenta aquest dret a la indemnització, en manifestar que:

> Los particulares, en los términos establecidos por la ley, tendrán derecho a ser indemnizados por toda lesión que sufran en cualquiera de sus bienes y derechos, salvo en los casos de fuerza mayor, siempre que la lesión sea consecuencia del funcionamiento de los servicios públicos[2].

De manera que, aquest precepte consagra el dret dels ciutadans a ser indemnitzats per l'Estat quan sofreixen un dany a conseqüència d'un resultat o actuació de l'Administració pública, sigui per acció o omissió.

La normativa reconeguda als ciutadans és defensada a nivell jurisprudencial. Així, la STC de 19 de gener de 2017, estableix el següent:

> La Constitución Española, después de recoger en el art. 106.2 el principio general de responsabilidad patrimonial del Estado por el funcionamiento de los servicios públicos contempla de manera específica en el art. 121 la responsabilidad patrimonial por el funcionamiento de la Administración de Justicia, reconociendo el derecho a ser indemnizado en los daños causados por error judicial o consecuencia del funcionamiento anormal de la Administración de Justicia[3].

[1] SÁNCHEZ, C.: La Responsabilidad Patrimonial del Estado: La Desconocida acción de regreso, Madrid, 2022, [en línea], pàg. 7.
[2] BOE-A-1978-31229 Constitución Española. (s. f.). https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229
[3] STC, de 19 de gener 2017; núm. de recurs d'empara: 234/2012; (RTC/ 2017/8).

Es destaca, en aquesta resolució, com la CE aborda de manera específica la responsabilitat patrimonial pel funcionament de l'Administració de Justícia amb l'article 121 CE, i reconeix, de manera expressa, el dret a ser indemnitzat en els casos de danys causats per error judicial o funcionament anormal de la mateixa Administració.

L'art. 121[4] CE estableix que les persones que sofreixen danys com a resultat d'un error judicial o a causa del funcionament anormal de l'Administració de Justícia tenen dret a ser compensats econòmicament. D'aquesta forma, es garanteix una forma patrimonial de reparació per aquells que resulten afectats per errors o irregularitats derivats del funcionament incorrecte del sistema judicial espanyol.

Els fonaments i principis que exposa aquest dret es basen en la necessitat de garantir la protecció dels drets fonamentals dels ciutadans i en el principi d'igualtat davant la llei. No obstant, com veurem al llarg del treball, la reparació no resulta automàtica sinó que requereix dels compliments d'una sèrie de pressupostos, com la concurrència del dany efectiu, la relació de causalitat entre l'actuació administrativa i el dany sofert, i l'absència de culpa o negligència per part del perjudicat, entre d'altres.

1.2. Responsabilitat patrimonial de l'Estat a la Llei Orgànica del Poder Judicial

La Responsabilitat patrimonial de l'Estat també troba cobertura legal a la LOPJ, concretament de l'art. 292 fins al 296 del títol V, on s'aborden aspectes relacionats amb la responsabilitat, especialment, les reclamacions d'indemnització per danys i perjudicis causats pel funcionament de l'Administració de Justícia.

La LOPJ regula la responsabilitat patrimonial de l'Estat que pot derivar-se d'un error judicial o del funcionament anormal de l'Administració de Justícia, tal com s'exposa en l'apartat IX de l'exposició de motius d'aquesta llei, la qual manifesta que:

[4] Art. 121 CE: Los daños causados por error judicial, así como los que sean consecuencia del funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, darán derecho a una indemnización a cargo del Estado, conforme a la ley.

> El ciudadano es el destinatario de la Administración de Justicia. La Constitución exige y esta Ley Orgánica consagra los principios de oralidad y publicidad, para lo que se acentúa la necesaria inmediación que ha de desarrollarse en las leyes procesales y, junto a ello, se regula por primera vez la responsabilidad patrimonial del Estado que pueda derivarse del error judicial o del funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, sin perjuicio de la responsabilidad individual de Jueces y Magistrados de carácter civil, penal y disciplinaria, complementándose de esta forma un Poder Judicial plenamente responsable.

Aquesta regulació específica es troba detallada de l'art. 292 fins al 296 d'aquesta llei. El que exposa aquest títol V és, bàsicament, el procediment per determinar i reconèixer la responsabilitat patrimonial de l'Estat, que comença amb la presentació d'una reclamació per part del perjudicat davant l'administració corresponent. Posteriorment, es dona lloc a una fase d'anàlisis en què es recopilen totes les proves i s'avalua la responsabilitat. Finalment, l'administració emet una resolució en la qual es pronuncia envers la reclamació.

Dit això, què proporciona la LOPJ en aquests articles és un marc legal que assegura el dret dels ciutadans a ser indemnitzats pels danys i perjudicis que siguin derivats per l'activitat administrativa.

La STJUE de 30 de setembre de 2003 efectua una matisació de caràcter objectiu i un altre de naturalesa subjectiva en relació amb l'abast de la responsabilitat per incompliment judicial[5].

La primera objecció es troba relacionada amb la dimensió objectiva, en concret, amb la força jutjada, on el Tribunal argumenta que la responsabilitat patrimonial no implica qüestionar la validesa d'una resolució judicial prèviament dictada. Aquesta afirmació es basa en el principi de responsabilitat de l'Estat, especificant que "el principio de la responsabilidad del Estado inherente al ordenamiento jurídico comunitario exige tal reparación, pero no la revisión de la resolución judicial que haya causado el daño[6]". Per

[5] TOLOSA, C.: "La responsabilidad patrimonial por error judicial: especial referencia a la prisión preventiva". Publicación: El Derecho, [en línea]. https://elderecho.com/la-responsabilidad-patrimonial-por-error-judicial-especial-referencia-a-la-prision-preventiva.

[6] STJUE, de 30 de setembre de 2003; Gerhard Köber contra Austria, (TJCE; C-224/2001).

tant, la responsabilitat patrimonial no menysprea l'autoritat de la cosa jutjada, sinó que es centra en l'àmbit de la compensació del dany sense interferir en la resolució judicial.

Seguidament, la segona objecció de caràcter subjectiu recau sobre la independència i autoritat dels jutges, el Tribunal defensa que, com la responsabilitat no es refereix a la persona del jutge sinó a la de l'Estat, la seva independència no es posa en risc. El Tribunal raona l'existència d'una via de reparació dels efectes prejudicials d'una resolució errònia "también podría considerarse la confirmación de la calidad de un ordenamiento jurídico y, por tanto, en suma, también de la autoridad del poder judicial[7]". En aquest sentit, la responsabilitat patrimonial pot enfortir la confiança en el sistema judicial en demostrar la capacitat per corregir errors i garantir l'equitat. Per tant, en lloc de debilitar la independència i autoritat judicial, aquesta responsabilitat pot contribuir a la seva legitimitat i eficàcia.

[7] STJ, de 30 de setembre de 2003; op. cit.

2. SUPÒSITS DE RESPONSABILITAT PATRIMONIAL DE L'ESTAT EN L'ÀMBIT DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA

2.1. Error Judicial

El dret a la indemnització per error judicial és reconegut a l'art. 121 CE[8], on estableix explícitament que els danys causats pels errors judicials donaran lloc a la responsabilitat patrimonial de l'Estat conforme amb la llei, ja que la Constitució efectua una àmplia remissió al legislador per tal que reguli els detalls d'aquesta responsabilitat, concretant quins errors judicials són indemnitzables i quins no[9].

D'acord a l'art. 292 LOPJ seran indemnitzables els danys causats en qualsevol bé o dret, excepte els casos de força major, que tinguin el seu origen a causa d'un error judicial, conseqüència del funcionament anormal de l'Administració de Justícia o presó preventiva indeguda, previstos al títol V de la LOPJ. En tot cas, el dany que s'al·lega ha de ser efectiu, avaluable econòmicament i individualitzat amb relació a una persona o grup de persones, sent requisit indispensable, que existeixi una relació de causalitat directa, immediata i exclusiva entre l'actuació de l'òrgan judicial i el dany reclamat.

Aquesta premissa per acreditar l'existència d'un dany és reafirmada a la STS de 6 de setembre de 2016, que estableix:

> El error judicial es el que deriva de la aplicación del derecho basada en normas inexistentes o entendidas fuera de todo sentido y ha de dimanar de una resolución injusta o equivocada, viciada de un error craso, patente, indubitado e incontestable, que haya provocado conclusiones fácticas o jurídicas ilógicas, irracionales, esperpénticas o absurdas, que rompan la armonía del orden jurídico […] pues el error judicial ha de ser, en definitiva, patente, indubitado e incontestable e, incluso, flagrante[10].

[8] Article 121 CE: Los daños causados por error judicial, así como los que sean consecuencia del funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, darán derecho a una indemnización a cargo del Estado, conforme a la ley.

[9] DOMÉNECH, G.: "El error de la responsabilidad patrimonial del Estado por error judicial", Edit.: Dialnet, Madrid, 2016, [en línea] pàg. 175.

[10] STS, de 6 de septiembre de 2016; núm. de casación 20665/205, (RJ 2016/3955).

Aquest criteri jurisprudencial estableix un estàndard rigorós per determinar quan un error judicial és prou greu per a considerar-se indemnitzable, contribuint a garantir la integritat i qualitat del sistema judicial, així com protegir els drets dels ciutadans davant possibles error administratius en la justícia.

D'altra banda, els errors judicials que no seran indemnitzables es regulen a l'art. 295 LOPJ, el qual disposa que en cap cas hi haurà lloc a la indemnització quan l'error judicial o l'anormal funcionament dels serveis tinguin per causa la conducta dolosa o culposa del perjudicat, extrem que es pot veure reflectit en la SAN de 4 d'octubre de 2023, que disposa el següent:

> Sin perjuicio de que existan supuestos en los que no será dable la indemnización atendida la doctrina general de daños, como es el caso del artículo 295 LOPJ que excluye la responsabilidad en caso de ruptura de la relación causal o intervención de la víctima culpable[11].

Per tant, es valida l'exclusió de la responsabilitat en casos on la ruptura de la relació causal o intervenció de la víctima sigui culpable, confirmant la importància i vigència d'aquesta disposició legal.

En conseqüència, s'ha d'observar un funcionament anormal de l'Administració de Justícia que causi un dany o declarar-se error judicial perquè pugui existir dret a ser indemnitzat a càrrec de l'Estat. El dret de ser indemnitzat, en aquest cas, mai es derivarà d'un funcionament normal conforme la interpretació jurisprudencial[12], com estableix la STS de 6 de setembre de 2016, al manifestar el següent:

> No existe error judicial cuando el tribunal mantiene un criterio racional y explicable dentro de las normas de la hermenéutica jurídica, ni cuando se trate de interpretaciones de la norma que, acertada o equivocadamente, obedezcan a un proceso lógico[13].

En el supòsit examinat, el Tribunal Suprem subratlla la importància que les decisions judicials estiguin fonamentades en una interpretació coherent i raonable, emfasitzant la

[11] SAN, 4 d'octubre de 2023, recurso contencioso-administrativo núm. 2065/2021; (JUR 2023/382378).
[12] ALEMANY, A.: "*La responsabilidad del Estado frente a la prisión preventiva indebida*". Publicación: El Derecho, [en línea]. https://elderecho.com/la-responsabilidad-del-estado-frente-a-la-prision-preventiva-indebida.
[13] STS, de 6 de setembre de 2016; op. cit.

necessitat que les decisions judicials estiguin en consonància amb els principis legals i amb la interpretació jurídica.

Així doncs, és essencial destacar que la determinació d'un funcionament anormal de l'Administració de Justícia, així com l'existència d'un error judicial indemnitzable, han de seguir pautes clares i precises. Això implica que el dany o perjudici que es reclama ha de ser conseqüència directa d'una actuació que incompleixi els principis bàsics de la jurisdicció, com el degut procés o imparcialitat.

Per tal que es pugui efectuar una reclamació per error judicial, és necessari que prèviament existeixi una resolució que ho reconegui, ja sigui per sentència dictada en recurs de revisió o per declaració d'error judicial, requisit establert en la SAN de 12 de juliol 2012, en manifestar:

> Al regular la reclamación de indemnización por causa de error, el art. 293-1. LOPJ exige la previa declaración judicial en que expresamente se reconozca su existencia […] El ejercicio de la acción se somete a unas reglas de plazo, ya que ha de ejercitarse dentro de los tres meses en que pudo hacerse, sin que este plazo se interrumpa por la eventual interposición del recurso de amparo ante el Tribunal Constitucional y ha de plantearse ante la Sala del Tribunal Supremo […] Dicho error judicial, además […] no podría basarse, sin más, en la existencia de un daño[14].

2.2. Presó preventiva injusta

2.2.1. Naturalesa jurídica de la presó preventiva

En el marc del sistema legal Espanyol, la presó provisional és una mesura cautelar[15] excepcional que s'utilitza amb la finalitat d'assegurar la compareixença de l'acusat al procés penal i evitar el risc de fuga o d'obstrucció a la justícia. No obstant això, la seva aplicació indeguda pot donar lloc a una violació dels drets fonamentals consagrats a la CE.

[14] SAN, de 12 de juliol de 2012; núm. de recurs contenciós-administratiu 99/2011; (JUR 2012/245607).

[15] Mesura cautelar: Instrumento procesal de carácter precautorio que adopta el órgano jurisdiccional, de oficio o a solicitud de las partes, con el fin de garantizar la efectividad de la decisión judicial mediante la conservación, prevención o aseguramiento de los derechos e intereses que corresponde dilucidar en el proceso. Extret de la Real Academia Española.

Seguint aquesta línia, hi ha dos pressupòsits referents a la presó provisional que s'han de complir, perquè aquesta es concedeixi:

En primer lloc, el Fumus boni iuris o aparença de bon dret. Aquest extrem s'ha d'entendre com la raonable atribució de responsabilitat penal a una persona determinada contra la qual s'acorda la mesura cautelar. El pressupòsit material de tota mesura cautelar, en el procés penal és la imputació. Sense imputació, no existeix cap possibilitat d'adopció de mesures cautelars. Així doncs, en el cas de la presó provisional, l'existència del compliment d'aquest pressupòsit material requereix, inicialment, que existeixi alguna cosa més que un indici racional de criminalitat, suficient per dictar altres resolucions com l'Auto de processament, art. 384 Llei d'enjudiciament Criminal (d'ara endavant LECrim), o Auto de llibertat provisional, art. 529 LECrim [16].

D'acord amb els postulats de l'art. 503.1 LECrim veiem com únicament es podrà decretar presó provisional quan consti a la causa l'existència d'un o diferents fets que presentin caràcter de delicte sancionador amb una pena en la qual el màxim sigui igual o superior a dos anys de presó, o bé amb pena privativa de llibertat de durada inferior si l'envestigat o encausat tingui antecedents penals en la comissió de delictes dolosos o existència de perill de reincidència.

En segon lloc, el Periculum in mora o dany jurídic. A conseqüència del possible retard del procediment, es presenten, dins del procés penal, riscos que fan perillar l'execució de la futura pena imposada per una sentència condemnatòria. De forma que, en la presó provisional, aquest perill es basa fonamentalment en el perill de fuga i l'ocultació personal o patrimonial de l'investigat o encausat. En aquest sentit, l'art. 504 LECrim preveu mesures de presó provisional de durada major, si els delictes estan penats amb una presó superior a tres anys; i menor, si la pena és igual o inferior a tres anys[17].

[16] HERNÁNDEZ, I.: "Prisión provisional y garantías". Revista de la facultad de Ciencias Jurídicas, 2011/2012, pàg. 65. [en línea].
[17] PÉREZ, E.: "La prisión provisional y su aplicación en el denominado juicio del proceso". Madrid, 2020, [en línea], pàg.19.

2.2.2. Tractament de la presó preventiva

En aquest apartat, analitzarem el precepte de responsabilitat patrimonial de l'Estat per haver sofert presó provisional indeguda desenvolupada a la Llei Orgànica del Poder Judicial[18], el qual limita la possibilitat de reclamar una indemnització per presó indeguda quan el perjudicat havia sigut absolt per inexistència del fet imputat, però no per qualsevol circumstància[19].

Així doncs, per declarar la responsabilitat patrimonial de l'Estat, el legislador va establir que prèviament ha d'existir una sentència absolutòria o sobreseïment lliure de qui ha sofert presó preventiva motivada, precisament, per la inexistència del fet imposat[20]. Dit això, el TS, en la seva sentència de 20 de desembre de 2019 argumenta:

> El Tribunal Supremo, ha limitado el artículo 294 LOPJ tal como indica su redacción literal a los casos de existencia de sentencia absolutoria o auto de sobreseimiento libre por "inexistencia del hecho imputado" [...] consta cometido el delito, pero existe una prueba plena y convincente de la falta de participación en los hechos de quien ha sufrido la prisión preventiva[21].

La regulació contemplada en l'art. 294 LOPJ implicava l'existència de dos tipus d'afectats per presó provisional indeguda. D'una part, els que tenen dret a ser reparats del dany sofert, per haver-se determinat que el fet pel qual s'havia imputat no havia tingut lloc; i, per l'altre, els qui malgrat haver estat absolts o haver-se dictat interlocutòria de sobreseïment no tenien dret a indemnització pel simple fet que la seva llibertat estava basada en altres motius, com l'exempció de criminalitat, la manca de la deguda justificació de la perpetració del delicte o la insuficiència de motius per acusar una determinada persona[22].

---

[18] Article 294 LOPJ estableix; 1. Tendrán derecho a indemnización quienes, después de haber sufrido prisión preventiva, sean absueltos por inexistencia del hecho imputado o por esta misma causa haya sido dictado auto de sobreseimiento libre, siempre que se le hayan irrogado perjuicios.2. La cuantía de la indemnización se fijará en función del tiempo de privación de libertad y de las consecuencias personales y familiares que se hayan producido. 3. La petición indemnizatoria se tramitará de acuerdo con lo establecido en el apartado 2 del artículo anterior.

[19] NAVA, J.: "La responsabilidad patrimonial del Estado por prisión indebida". Gener, 2024, pàg. 15 [en línia].

[20] COBREROS, E.: "El sistema de indemnización por prisión provisional indebida en la encrucijada" Revista de Administración Pública, 209, mayo-agosto (2019) Edit.: Dialnet, pàg. 19.

[21] STS, de 20 de desembre de 2019, núm. de recurs de cassació: 3847/2018; (RJ 2019/5441).

[22] NAVA, J.: op. cit. pàg. 15.

Partint de les exigències establertes en la norma 249 LOPJ, també s'han establert els supòsits que no trobarien cabuda en la presó preventiva injusta. El Consell de l'Estat és el suprem òrgan consultiu del Govern i exerceix la funció consultiva amb autonomia orgànica i funcional per garantir la seva objectivitat i independència d'acord amb la Constitució i les lleis[23]. Aquest òrgan ha emès diferents informes i directrius en relació amb la presó preventiva de l'art. 294 LOPJ on identifiquen dues modalitats, l'objectiva i la subjectiva que, de concórrer, comporta la no aplicació de la indemnització corresponent a la presó preventiva injusta.

La primera d'aquestes, l'objectiva, esdevé quan malgrat els inicials indicis que existia un fet punible, es comprova ulteriorment que no és així i que no concorre el fet que s'imputava a l'encausat. La segona, d'inexistència subjectiva, esdevé quan concorrent efectivament un fet punible, es constata que alguna de les persones amb les quals es va relacionar el fet no resulta inculpat per ell[24].

2.2.3. Dubtes en relació a la constitucionalitat de la presó preventiva injusta. Anàlisi de la STC 85/2019

La STC de 19 de gener de 2019 es dicta a conseqüència d'una qüestió d'inconstitucionalitat. Aquesta resolució va ser conseqüència de diverses demandes en recurs d'empara, en les quals es denunciava la vulneració dels drets a la tutela judicial efectiva art. 24 CE, la llibertat, art. 17 CE, igualtat, art. 14 CE, i presumpció d'innocència, art. 24 CE[25].

Així doncs, per la necessitat d'una interpretació constitucional de l'art. 294 LOPJ, el TC va decidir plantejar una qüestió interna d'inconstitucionalitat respecte d'una possible oposició d'aquest precepte amb els arts. 14, 17 i 24.2 CE.

A. Punt de partida. Correcció de la presó preventiva

[23] BOE-A-1980-8648 Ley Orgánica 3/1980, de 22 de abril, del Consejo de Estado. (s. f.).
[24] Memoria del Consejo de Estado. Memoria del año 2006. pàg. 161.
[25] MANZANARES, J.: *"*La indemnización por prisión provisional tras la STC 85/2019*"*. Publicación: Diario la Ley, 2020, [en línea].

Les situacions de presó provisional constitucionalment legítimes obeeixen a decisions judicials correctes, adequades, sempre que es donin els pressupostos i requisits per adoptar la mesura cautelar en el procés penal. No hi ha, doncs, ni error de l'òrgan judicial que acorda la presó preventiva ni el funcionament anormal en la seva comprensió habitual[26]. Així, la STC de 19 de juny de 2019 disposa que la correcció de la mesura s'ha d'avaluar sobre la base d'allò que coneix el jutge en el moment de la seva adopció, del mateix mode que en l'obligada revisió successiva sobre el manteniment de la presó han d'integrar-se dades noves que es vagin coneixent, actualitzant-se les bases del judici i els criteris per decidir sobre la seva pertinència. Altrament, regula que no es pot enjudiciar *ex post* la correcció de la decisió judicial d'acord la presó, introduint circumstàncies que no existien en el moment de la seva adopció, com el sobreseïment o l'absolució; però tampoc elements que, encara existents, siguin d'impossible coneixement en aquell moment pel jutge.

B. Possible confrontació amb altres drets constitucionals

Tot seguit, s'examinarà la compatibilitat de la presó preventiva en relació amb el dret a la llibertat de l'art. 17 CE, principi del dret a la igualtat de l'art. 14 CE i presumpció d'innocència de l'art. 24.2 CE.

a. Dret a la llibertat, article 17 CE

En aquest cas, la STC de 19 de juny de 2019 es limita a establir que la presó provisional constitueix un supòsit de privació de llibertat que està regulat a l'art. 17.1 CE, concretament estableix: "Toda persona tiene derecho a la libertad y a la seguridad. Nadie puede ser privado de su libertad, sino con la observancia de lo establecido en este artículo y en los casos y en la forma previstos en la ley[27]". Per tant, sempre que es respectin els criteris necessaris perquè l'òrgan judicial l'adopti de manera legítima, no suposa cap vulneració de drets fonamentals.

[26] STC, de 19 de juny de 2019, núm. qüestió d'inconstitucionalitat: 4314/2018; (RTC 2019/85).
[27] BOE-A-1978-31229 Constitución Española. (s. f.-d).

El Tribunal Constitucional argumenta la seva postura respecte a la presó provisional, afirmant que aquesta mesura cautelar té el suport de la legislació, concretament, en l'art. 17.1 CE. D'altra banda, el tribunal assenyala que l'art. 294.1 LOPJ està dissenyat per compensar els possibles perjudicis soferts per un individu que hagi sigut declarat innocent després d'haver estat a la presó[28].

El TC en la resolució de 19 de juny de 2019, dona preferència a l'interès comunitari amb relació al particular, manifestant:

> En suma, la persecución de intereses objetivos vinculados a la protección de la comunidad permite la limitación del derecho inviolable a la libertad, en las condiciones y en los casos previstos por la ley, pero también activa un mecanismo de compensación del extraordinario sacrificio que impone.

Per tant, no existeix cap contradicció entre l'art. 294.1 LOPJ i l'art. 17 CE.

b. Dret a la igualtat, article 14 CE

En aquest cas, en la STC de 19 de juny de 2019 es planteja com a possible motiu d'inconstitucionalitat els postulats de l'art. 294 LOPJ si són oposats a l'art. 14 CE. S'analitza la diferència de compensació entre les persones que han sigut absoltes o sobresegudes després de sofrir presó provisional i els casos que s'anul·len per inexistència del fet imputat.

La jurisprudència del TC delimita l'àmbit d'aplicació del dret d'igualtat davant la llei, en què l'art. 14 CE no suposa que ha d'existir en tots els casos un tractament legal igual, de mode que, perquè existeixi una infracció del principi d'igualtat davant la llei és necessari que la diferència de tracte es produeixi entre situacions considerades iguals, sense justificació objectiva i raonable de tal discriminació[29]. Seguint aquesta línia, la STC 19 de juny de 2019 exposa: "Este Tribunal debe examinar si la concreta decisión del legislador introduce diferencias injustificadas, irrazonables o desproporcionadas entre situaciones equiparables". El TC no entra a valorar si el precepte ha d'existir o no, o si la

[28] MATIA, F.: "¿Debe indemnizarse la prisión provisional sufrida por una persona finalmente absuelto por falta de pruebas? La adecuación de la Ley nacional al Convenio Europeo de Derechos Humanos y a la Constitución española*",* 2020, pàg. 34. [en línea].
[29] STC de 17 d'octubre de 2018; núm. recurs d'empara; 4344/2017,(ECLI:ES:TC:2018:111).

previsió de reclamació de responsabilitat patrimonial respon a una exigència constitucional[30].

La raó que condueix a la STC del 19 de juny de 2019 a concloure que: "la inexistencia objetiva y la subjetiva del hecho imputado son esencialmente iguales" és la finalitat de compensar el sacrifici de la persona privada provisionalment de llibertat, entenent que la presó preventiva, que no va seguida de condemna per sentència ferma, genera el mateix dany independent de la causa d'absolució[31].

Es declara la vulneració del principi d'igualtat davant la llei, atenent a l'absència de justificació de tracte desigual entre la inexistència objectiva del fet i els altres supòsits de presó provisional indeguda, quan siguin absolts o concorrin causes de sobreseïment[32].

c. Dret a la presumpció d'innocència, article 24.2 CE

La STC de 19 de juny de 2019 declara la vulneració del dret a la presumpció d'innocència, ja que no resulta ajustat a aquest dret "un razonamiento que ponga en duda la inocencia del demandante", afirmant que "la razón de la absolución deriva de la aplicación de los principios del proceso penal (presunción de inocencia) y no de la inexistencia del hecho delictivo".

En consonància, si el legislador determina que l'absència d'un fet imputat no és requisit per rebre una compensació per presó provisional indeguda, sense tenir en compte que el resultat legal és el mateix en tots els casos d'absolució, es vulneraria el dret a la presumpció d'innocència de l'art. 24.2 CE[33].

La STC de 19 de juny de 2019 conclou amb què opera com garantia d'efectivitat del dret a la presumpció d'innocència on l'àmbit d'aplicació d'aquest dret s'estén a:

[30] MARRERO, D.: "La Sentencia 85/2019, de 19 de junio, del Tribunal Constitucional termina con el vaivén de interpretaciones del art. 294.1 de la Ley Orgánica del Poder Judicial.", 2020, pàg. 20.
[31] MARRERO, D.: op. cit. pàg. 20.
[32] MARRERO, D.: op. cit, pàg. 21
[33] MARRERO, D.: op. cit. pàg. 25.

> procesos posteriores a la absolución o archivo en los que se ventilan cuestiones que constituyen un corolario y un complemento de los procesos penales, entre los que el Tribunal Europeo sitúa la vía procedimental del art. 294 LOPJ para reclamar al Estado una indemnización por la prisión provisional sufrida no seguida de condena

Per tant, en el procés indemnitzatori per presó provisional indeguda es vulneraria el dret a la presumpció d'innocència si s'expressés algun dubte sobre la innocència de la persona absolta[34].

2.2.4. Indemnització per presó provisional i la jurisprudència del TEDH

El principi de presumpció d'innocència i el dret a un judici just constitueix pilars fonamentals en els sistemes legals democràtics, assegurant que cap individu és tractat com culpable fins que la seva culpabilitat sigui aprovada més enllà de tot dubte raonable.

En relació amb el principi de presumpció d'innocència s'entén com la consideració d'estar una persona exempta de culpa d'un fet determinat en un procediment administratiu o penal sancionador mentre no es demostri el contrari[35].

Arran d'això, sorgeix la figura de la indemnització per presó provisional, mecanisme legal dissenyat per compensar a aquelles persones que han sofert una detenció preventiva injusta. Aquesta compensació adquireix rellevància en la jurisprudència del TEDH, on s'estableixen estàndards vinculants per garantir el respecte dels drets humans als estats membres del Consell d'Europa.

L'article 6.2 del Conveni de Roma regula que: *"*Toda persona acusada de una infracción se presume inocente hasta que su culpabilidad haya sido legalmente declarada*."* Estableix el principi fonamental de la presumpció d'innocència, en què tota persona acusada d'un delicte es considera innocent fins que la seva culpabilitat sigui legalment provada per un tribunal competent en un judici just i equitatiu.

[34] MARRERO, D.: pàg. 25.
[35] Conceptos jurídicos (2023, 28 septiembre). Presunción de inocencia.

D'aquesta forma, el dret a la presumpció d'innocència troba la raó de ser en el procés penal i està format per un doble vessant, que es manifesta amb les dues regles conegudes com la regla de tractament i regla del judici. En primer lloc, la regla de tractament impedeix qualificar una persona com culpable abans que la seva culpabilitat hagi sigut declarada de forma legal pel tribunal competent. D'altra banda, la regla del judici actua a mode de norma de distribució de la càrrega de la prova, que correspon a la part acusadora, de tal manera que qualsevol condemna haurà d'anar acompanyada d'una activitat probatòria de càrrec practicada amb les degudes diligències. Assumint la primera dimensió, el TEDH entén que la presumpció d'innocència té una dimensió extraprocessal, fora de l'àmbit penal, en prolongar: "la protección tras la absolución definitiva frente a decisiones que suponen una constatación de culpabilidad o ponen en cuestión la inocencia", com poden ser els pronunciaments de l'autoritat civil o judicial en rebutjar la concessió d'una indemnització per presó preventiva[36].

La STC de 19 de gener de 2017, descriu explícitament:

> el Tribunal Europeo de Derechos Humanos ha reiterado que el Convenio Europeo de Derechos Humanos no otorga derecho a una indemnización por razón de prisión provisional adoptada legalmente en caso de absolución, por lo que resulta incompatible con el Convenio el art. 6.2, que consagra el derecho a la presunción de inocencia[37].

Per tant, en aquest cas, el TEDH no atorga el dret a una indemnització després d'haver sofert presó preventiva, ja que sosté que el dret a la presumpció d'innocència no pot ser compromès per la presó preventiva, i que no s'atorga el dret a una indemnització en cas d'absolució després de sofrir aquesta mesura cautelar[38].

Amb independència del mode en què s'hauria acabat el procediment penal, el dret a la presumpció d'innocència exigeix que tota conclusió de culpabilitat sigui declarada conforme amb la llei, que inclou el respecte a la presumpció d'innocència com a regla del judici. No obstant, no passa el mateix si quan l'autoritat denega la indemnització

[36] DÍAZ, F.: "La presunción de inocencia y la indemnización por prisión preventiva" Edit.: Tirant lo Blanch, Valencia, 2017, pàg. 39 i 52.
[37] STC de 19 de gener de 2017, núm. recurs d'empara: 2341/2012; (RTC 2017/8).
[38] SÁNCHEZ. E.: "Pasado y futuro de la responsabilidad patrimonial del Estado-Juez por prisión preventiva indebida", Madrid, 2020, pàg. 34, [en línea].

manifesta un estat de sospita que es tradueix en qüestionar la innocència o inclou la inducció d'un sentiment de culpabilitat. És important determinar si la jurisdicció penal va absoldre l'acusat en sentència o en una decisió que gaudia de la força de cosa jutjada, ja que només en aquests casos, queda completament enervat el dret a la presumpció d'innocència si es va manifestar la sospita[39].

És possible que l'autoritat governativa o judicial d'un procediment indemnitzatori denegi la compensació, tal com menciona la STEDH de 25 d'abril de 2006:

> se trataba de un caso típico de falta de pruebas, pero que no se había dictado ninguna decisión de absolución ni providencia de sobreseimiento debido a la inexistencia de los hechos imputados al demandante[40].

En aquest cas, la denegació és deguda a la falta de proves que assenten els fets imputats al demandant, per tant, destaca la importància de comptar amb proves contundents per donar suport a reclamacions de compensació.

En referència a la quantia de la indemnització per danys i perjudicis, es calcularà segons les circumstàncies particulars que concorda en cada cas concret[41]. La STS de 27 d'octubre de 2020 estableix: "las cuantías indemnizatorias deben estar fundadas en pruebas concretas aportadas por los perjudicados, que tienen la carga de justificar los daños ocasionados y la extensión de los mismos". En conseqüència, s'estableix que les quanties indemnitzatòries per danys i perjudicis han de tenir el suport de proves concretes proporcionades pels perjudicats, de mode que garanteix la corresponent compensació ajustada a la realitat dels danys soferts per part del perjudicat.

2.3. Funcionament anormal de la Justícia

L'art. 121 CE proporciona un sòlid suport per garantir que els ciutadans estiguin protegits en cas que el funcionament de l'Administració de Justícia no compleixi amb els estàndards esperats.

[39] SÁNCHEZ, E.: op. cit. pàg.34.
[40] STEDH, de 25 d'abril de 2006; demanda núm. 1483/2002 (TEDH 2006/35).
[41] BONET, J.: "La reparación de la prisión provisional, entre lo generoso transitorio y lo generalmente cicatero*"* Valencia, 2023, Edit.; Tirant lo Blanc, pàg. 262.

El funcionament anormal de l'Administració de Justícia és un supòsit específic de responsabilitat per part de l'Estat causat per una insuficiència de medis materials o personals, que dona lloc a la generació d'un dany antijurídic que no hi ha obligació de suportar.

La responsabilitat patrimonial per funcionament anormal de l'administració de justícia es troba regulada a l'art. 292[42] LOPJ, hi constitueix un concepte jurídic indeterminat, així ni la CE ni la LOPJ ho defineixin ni tampoc determinen el seu contingut.[43], com es reconeix a la SAN de 29 de novembre 2000, la qual estableix:

> el concepto de anormalidad en el funcionamiento de la Administración de Justicia constituye un concepto jurídico indeterminado que debe quedar integrado en función de la naturaleza de los actos emanados de la función y las circunstancias concretas concurrentes en el supuesto enjuiciado[44].

De forma que permet adaptar l'aplicació de l'article 121 CE a les situacions concretes, garantint una protecció efectiva dels drets dels ciutadans davant possibles disfuncions en l'Administració de Justícia.

Així doncs, s'ha d'entendre per anormal funcionament de l'Administració de Justícia una actuació o omissió anòmala, incorrecta o defectuosa[45]. De forma que garanteix la salvaguarda dels drets fonamentals dels individus, assegurant que aquells que sofreixen danys resultants d'errors judicials o disfuncions a l'Administració de Justícia tinguin accés a una compensació adequada per part de l'Estat, reforçant el principi de què les institucions estatals han d'actuar amb diligència i responsabilitat quan exerceixen les seves funcions.

---

[42] Article 292 LOPJ: Los daños causados en cualesquiera bienes o derechos por error judicial, así como los que sean consecuencia del funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, darán a todos los perjudicados derechos a una indemnización a cargo del estado, salvo en los casos de fuerza mayor, con arreglo a lo dispuesto en este Título.

[43] PÉREZ, G.: "Responsabilidad Patrimonial por Funcionamiento Anormal de la Administración de Justicia". 2015/2016. pàg. 23.

[44] SAN, de 29 de novembre de 2000; núm. recurs contenciós-administratiu: 132/1999; (JUR 2001/73257).

[45] COBREROS, E.: op. cit., pàg. 38.

2.3.1. Supòsits de diligències indegudes

En primer lloc, dilació apareix al diccionari definit com a "demora, tardança o detenció d'alguna cosa durant algun temps". Mentre que, indegut es troba com "il·lícit, injust i falta d'equitat[46]".

En la CE, les dilacions indegudes, constitueixen una garantia processal que es troba inclosa dins de l'article 24.2 CE, establint el següent:

> Asimismo, todos tienen derecho al Juez ordinario predeterminado por la ley, a la defensa y a la asistencia de letrado, a ser informados de la acusación formulada contra ellos, a un proceso público sin dilaciones indebidas y con todas las garantías, a utilizar los medios de prueba pertinentes para su defensa, a no declarar contra sí mismos, a no confesarse culpables y a la presunción de inocencia.

Aquesta disposició constitucional garanteix el dret a un procés públic sense dilacions indegudes com a part fonamental del degut procés judicial, destacant la importància que els procediments judicials es portin a terme de manera eficient i sense demores injustificades, assegurant així la protecció dels drets fonamentals de les parts involucrades i la realització efectiva de la justícia en el temps necessari i reglat d'acord amb la llei, com estableix la STS 14 de febrer de 2007 manifestant que *"*el derecho a un proceso que se desenvuelva en condiciones de normalidad dentro del tiempo requerido y en el que los intereses litigiosos puedan recibir pronta satisfacción[47]*"*.

Els elements que s'han de donar per poder apreciar la responsabilitat patrimonial de l'Estat, quan el títol d'imputació és el funcionament anormal de l'Administració de Justícia, són els següents[48]:

a. L'existència d'un dany efectiu, individualitzat i avaluable econòmicament.
b. Que hi hagi hagut un funcionament anormal de l'Administració de Justícia.
c. La concurrència de la relació de causalitat oportuna entre el funcionament de l'Administració de Justícia i el dany causat, de tal manera que aquest

[46] Real Acadèmia Espanyola: https://dle.rae.es/demora https://dle.rae.es/indebido.
[47] STS, de 14 de febrer de 2007; núm. recurs de cassació; 10645/2006; (RJ 2007/1482).
[48] SAN, de 18 de setembre de 2018; núm. recurs contenció administratiu; 432/2017; (JUR 2018/290538).

aparegui com una conseqüència d'aquell i, per tant, resulti imputable a l'Administració.

d. Que l'acció s'exerceixi dins el termini d'un any des que la producció del fet determinant del dany va propiciar la possibilitat d'exercir-lo.

La regulació constitucional del dret a un procés sense dilacions indegudes es caracteritza per ser una regulació genèrica que doni aixopluc a diferents situacions com estableix la STC de 29 de novembre de 2004, on es disposa:

> El derecho a un proceso sin dilaciones indebidas es una expresión constitucional que encierra un concepto jurídico indeterminado que, por su imprecisión, exige examinar cada supuesto concreto a la luz de determinados criterios que permitan verificar si ha existido efectiva dilación y, en su caso, si ésta puede considerarse justificada, porque tal derecho no se identifica con la duración global de la causa, ni aun siquiera con el incumplimiento de los plazos procesales[49].

Aquesta resolució emfasitza la necessitat de dotar a aquest principi contingut concret en cada situació genèrica, és a dir, la determinació de si hi ha hagut dilacions indegudes en un procés judicial s'ha de fomentar en una avaluació detallada i contextualitzada dels factors rellevants de cada cas. D'altra banda, la jurisprudència ressalta la importància de considerar que els retards processals per si sols no són constitutius de dilacions indegudes, com sosté la STC de 23 de gener 1985, en manifestar que "el mero incumplimiento de los plazos procesales no es constitutivo por sí mismo de violación de este derecho fundamental, pues el art.24.2 de la Constitución no ha constitucionalizado el derecho al respeto de esos plazos[50]".

En conseqüència, s'exigeix un plus de falta de diligència o de mala fe, com a causants de les dilacions indegudes, com plasma la STC de 4 de juliol 1988, al considerar:

> por lo que no toda dilación o retraso en el proceso puede identificarse con tal violación constitucional, sino que las dilaciones indebidas han sido entendidas por este Tribunal como un supuesto extremo de funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, con una irregularidad irrazonable en la duración mayor de lo previsible o tolerable, y además imputable a la negligencia o inactividad de los órganos encargados de la Administración de Justicia (Auto de

[49] STC, de 29 de novembre de 2004; núm. recurs d'empara: 1696/2001; (ES:TC:2004/220).
[50] STC, de 23 de gener de 1985; núm. recurs d'empara: 720/1983; (RTC 1985/5).

> 17 de julio de 1985). La razonabilidad de la duración del proceso debe tener en cuenta la especificidad del caso concreto y ponerse en relación con la correspondiente decisión que se pretende del órgano judicial y respecto a la cual se predica el excesivo retraso constitutivo de una dilación indebida[51].

D'aquesta forma, s'entén que les dilacions indegudes estan caracteritzades per una prolongació irraonable en la duració del procés, que excedeix el que és previsible o tolerable i, a part, que sigui atribuïble a la negligència o inactivitat dels òrgans judicials responsables. En aquest sentit, l'Auto del Tribunal Constitucional de 29 de gener de 1996, estableix el següent: *"*la doctrina constitucional se expresa en términos de funcionamiento anormal de la Administración de Justicia, por negligencia o inactividad, para que dicho derecho constitucional pueda sentirse vulnerado*[52]"*. El Tribunal Constitucional interpreta que les dilacions indegudes es produeixen arran d'un funcionament anormal de l'Administració de Justícia, on la negligència o inactivitat dels òrgans judicials responsables són elements determinants que poden donar lloc a considerar que s'ha vulnerat el dret constitucional a un procés sense dilacions indegudes.

[51] STC, de 4 de juliol de 1988; núm. recurs d'empara: 612/1987; (RTC 1988/133).
[52] AUTO, de 29 de gener de 1996; núm. recurs d'empara: 2587/1995; (RTC 1996/21).

3. ANÀLISI DE CASOS MÉS RELLEVANTS

Després d'haver estudiat les diferents modalitats de responsabilitat patrimonial de l'Estat en l'àmbit de la justícia, a continuació analitzarem un cas real de cadascun dels supòsits.

3.1. Exemple d'error judicial: Rafael Ricardi

Aquesta redacció està extreta part de la STS de 16 de juliol de 2009[53] i del document "El caso de Rafael Ricardi, la condena de un inocente[54]".

L'any 1995, una jove de 18 anys va ser violada per dues persones, mentres un realitzava l'agressió sexual, l'altre aguantava la víctima; ambdós tenien la cara coberta per tal de no ser reconeguts.

La víctima va fer les declaracions pertinents on assegurava que un dels dos agressors tenia una característica peculiar "un ojo a la virulé". D'acord amb les declaracions de la víctima es va procedir a fer un reconeixement fotogràfic, on la víctima afirma reconèixer un senyor conegut prèviament per la policia el qual rebia el mal nom de "el caballito" degut a la seva forma particular de caminar arran d'un accident sofert en la seva joventut.

Rafael Ricardi, natural del Port de Santa Maria, el 15 d'octubre de l'any 1996 va ser condemnat com a autor per dos delictes de violació, amb la concurrència de les circumstàncies agreujants de disfressa i nocturnitat per la Secció Cinquena de l'Audiència Provincial de Cádiz, a la pena de 18 anys de reclusió menor per cadascun dels fets il·lícits.

La cadena d'errors comença en el moment en què la policia el va detenir quan el van veure dormint baix d'un pont. Aquest senyor ho va negar tot, però la víctima l'havia identificat en la roda de reconeixement[55]. La STS de 16 de juliol de 2009 exposa concretament: "la víctima no sólo reconoció en rueda al procesado, reconocimiento ratificado en el juicio oral, sino que también reconoció a presencia judicial la voz de su agresor".

[53] STS, de 19 de juliol de 2009, recurs de revisió; (RJ 2009/69990).
[54] YESTE, A. i JIMÉNEZ, M.: "Cuando la justicia tiene que pedir perdón. El caso de "Rafael Ricardi", la condena de un inocente" Granada, Desembre de 2023; Publicació; Blog Sepin, [en línia]. https://blog.sepin.es/caso-rafael-ricardi-condena-inocente.
[55] YESTE, A. i JIMÉNEZ, M.: op. cit.

Tal i com exposa la STS de 16 de juliol de 2009:

> fue condenado en virtud del reconocimiento fotográfico y de voz realizado por la víctima y por un informe de ADN realizado en 1995 por el Instituto Nacional de Toxicología, que informaba que de los restos de semen encontrados sólo se habían podido identificar los hallados en la gasa que limpió la mano de la víctima, pero no en las tomas vaginales y de la ropa.

No obstant, la STS de 16 de juliol de 2009, afegeix: "no puede excluirse la presencia en los marcadores analizados de los alelos correspondientes al presunto agresor", però, conclou amb que: "aparecen alelos extras que no se corresponde ni con el agresor ni con la víctima, no pudiendo excluirse la contaminación de la muestra".

La STS de 16 de juliol de 2009, exposa que:

> Posteriormente, continúa relatando el promoví ente que a mediados del mes de abril del presente año tuvo conocimiento de otro informe realizado por el citado instituto de toxicología de fecha 18 de enero de 2000, como consecuencia de nuevas violaciones ocurridas posteriormente en la zona de Puerto Real con el mismo modus operandi' que la imputada al recurrente.

De manera que després de l'empresonament del Sr. Ricardi, les violacions de la zona van continuar, i de l'informe preliminar van informar:

> como consecuencia de los avances tecnológicos, contaba con un mayor número de marcadores que permiten- identificar con mayor certeza los restos biológicos y concluye que se puede descartar que en la gasa existan células pertenecientes a Rafael Ricardi.

Degut a això, la inspectora, Raquel Díaz, es va posar al càrrec de la investigació. El Sr. Ricardi va haver d'esperar-se fins a l'any 2007 per demostrar que era innocent. Posteriorment, van tornar a analitzar l'ADN del Sr. Ricardi recollit a l'inici del cas i a l'informe van fer constar: "se puede descartar que en la gasa existan células pertenecientes a Rafael Ricardi" [56]. Es va tornar a iniciar l'anàlisi de les restes en l'Institut Nacional de Toxicologia de Sevilla i va notificar en la STS de 16 de juliol de 2009:

[56] YESTE, A. i JIMÉNEZ, M.: op. cit.

> En este nuevo estudio se puede ya identificar perfiles genéticos en las tomas vaginales realizadas a la víctima y se concluye que los restos de semen hallados en la gasa se corresponde con el ADN del presunto autor con un índice de probabilidad de uno entre 15 trillones de personas, es decir, con certeza casi total.

La STS de 16 de juliol de 2009 exposa que en els perfil genètics identificats en les tomes vaginals i roba de la víctima el resultat afirma que en el conjunt de les mostres analitzades no es detecten restes d'ADN del Sr. Ricardi.

L'associació Pro Drets Humans d'Andalusia va dur a terme la defensa jurídica del Sr. Ricardi, i, finalment, va sortir de la presó l'any 2008, després de 13 anys, havent-li concedit el tercer grau penitenciari. El 23 de juny de 2009, la Sala del Penal del Tribunal Suprem va declarar nul·la la sentència que va condemnar el Sr. Ricardi l'any 1996[57].

La STS de 16 de juliol de 2009, fa menció que el Ministeri Fiscal dona suport al recurs, exposant:

> no obstante reconocer el valor y respeto que merecen estas pruebas nos encontramos ante hechos nuevos como son las pruebas de ADN realizadas sobre los perfiles genéticos hallados con unas técnicas más precisas y avanzadas que permiten una mayor certeza individualizadora e identificadora que excluyen la participación de Rafael Ricardi y cuyo valor técnico y demostrativo es de tal contundencia que por sí solos evidencian con certeza su inocencia.

L'any 2014, el Sr. Ricardi va aparèixer mort a causa d'una parada respiratòria mentre dormia. La seva mort va ser una sorpresa, però al final va poder demostrar que realment sí que hi ha justícia, encara que sigui tard. Tal com el Sr. Ricardi va fer constar en una entrevista: "los 13 años pasados allí no están pagados con nada, no hay dinero en el mundo que lo pague. A mí no me ha pedido disculpas nadie, ni la víctima. Y eso que sólo me acusó porque me parecía al verdadero culpable"[58].

[57] FERRER, J.: "Hallado muerto Rafael Ricardi, el inocente que pasó 13 años preso". Juny de 2014; Publicació; El Mundo [en línia].
[58] BONAGUIDI, J.: "*Rafael Ricardi Robles, 12 años preso por una violación que no cometió".* Maig de 2016; Publicació; Redinocente [en línia]. https://redinocente.org/2016/05/rafael-ricardi-robles-12-anos-preso-por-una-violacion-que-no-cometio/.

3.2. Exemples presó preventiva injusta: Dolores Vázquez i Sandro Rosell

3.2.1. Dolores Vázquez

Aquesta informació està extreta tant de la STS del 12 de març de 2003[59], del documental protagonitzat per la Sra. Vázquez, "La verdad sobre el caso Wanninkhof[60]", i sobre "Cronología caso Wanninkhof[61]".

El 9 d'octubre de 1999 a Cala de Mijas, Màlaga, va desaparèixer Rocío Wanninkhof, una noia de 19 anys. No va ser fins a 25 dies després que van trobar el cos de la jove embolicat en uns plàstics a la part Altos del Rodeo de Marbella. El temps transcorregut i l'estat deteriorat del cadàver van ser factors que van dificultar conèixer les causes de la mort[62].

Després de mesos d'investigació policial, la llista de sospitosos es va reduir a tres persones, una dona i dos homes. Dies després, la Guàrdia Civil va anunciar que la principal sospitosa era Dolores Vázquez, exparella d'Alicia Hornos, mare de la víctima[63].

El 7 de setembre de 2000 van detenir Dolores Vázquez. Posteriorment, fou sotmesa a un interrogatori on es declarà innocent; no obstant això, el jutge va decretar el seu ingrés a la presó d'Alhaurín de la Torre.

El setembre del 2001 s'inicia el judici amb un jurat popular a Màlaga, amb una durada de 16 dies. Després de declarar les persones pertinents, el jurat popular, d'acord amb la STS de 12 març de 2003, considera que: "el Tribunal del Jurado, condenó a doña Dolores V. M. como autora criminalmente responsable de un delito de asesinato, a la pena de quince años y un día de prisión".

L'any 2002, el Sr. Apalategui, representant de Dolores davant la justícia, va presentar un recurs d'apel·lació per intentar aconseguir la nul·litat del judici, o bé la lliure absolució,

[59] STS, de 12 de març de 2003, núm. recurs de cassació 459/2002; (RJ 2003/2576).
[60] "Dolores, la verdad sobre el caso Wanninkhof" Documental publicat a HBOmax RTVE.es. (2008, 18 junio).
[61] Cronología caso Wanninkhof. RTVE.es. [en línea].
[62] Dolado, N.: "¿Quién asesinó a Rocío Wanninkhof? El crimen con una inocente condenada, Dolores Vázquez, del que se vuelve a hablar 20 años después". Publicació: 20 minutos, 2021, [en línea].
[63] Dolado, N.: op. cit.

que com a justificació del recurs deia: "dame el hecho y te daré el derecho, no había hecho".

Un mes després, la STS del 12 de març de 2003 disposa:

> Sr. Magistrado presidente del Tribunal del Jurado, en el ámbito de la Audiencia Provincial de Málaga, en la causa seguida contra la referida apelante, por un delito de asesinato, debe anular y anula la referida sentencia y el veredicto del Jurado, y, en su virtud, debe ordenar y ordena la devolución de la causa a la Audiencia Provincial indicada para la celebración de nuevo juicio, con distinto Tribunal del Jurado, declarando de oficio las costas de esta segunda instancia.

De manera, que es va anul·lar la sentència i es va ordenar la celebració d'un judici nou.

No obstant, la mare de Rocío, Alicia Hornos, reitera que l'acusada Dolores Vázquez, és culpable de l'assassinat. El Tribunal Superior de Justícia en la STS de 12 de març de 2003, considera:

> el veredicto de culpabilidad no se fundamenta en pruebas directas sobre la autoría de la acusada, sino que, por el contrario, aparece basado en una prueba indiciaria o de inferencias, junto a la prueba de contraindicios, lograda por la falta de verosimilitud de la coartada o versión de los hechos ofrecida por la misma acusada.

El 8 de febrer de 2002, la Sra. Vázquez surt en llibertat sota fiança de 30.000€, després de 17 mesos a la presó. Després de la llibertat de la Sra. Vázquez, l'advocat de la família Wanninkhof, presenta un recurs de súplica contra la decisió del Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia, però la Sala Penal del Tribunal de Justícia d'Andalusia decideix mantenir la llibertat provisional de Dolores Vázquez.

L'advocat defensor demana que es torni a obrir el cas i s'investigui l'empremta de Serafín Ruiz, l'oncle de Rocío, amb el fragment d'empremta d'aquest trobat al seu dia en una de les bosses que envoltaven el cadàver. Paral·lelament, el 14 d'agost de 2003 a Coín, Màlaga, va desaparèixer Sonia Carabantes, de 17 anys, quan tornava a casa seva des de la fira de la seva localitat, immediatament es comença a buscar la jove. Una vegada es troba aquesta segona jove, es van adonar que l'ADN coincidia amb els dos escenaris dels crims de Rocío Wanninkhof i Sonia Carabantes.

L'any 2003, a l'inspector cap de la comissaria de Fuengirola una persona li comunica que l'ha d'informar sobre un assumpte del seu interès. La Sra. Cecilia li explica que té certs dubtes que el seu home hagi participat en la mort de Rocío Wanninkhof i, a més, que considerava que els dos casos de les víctimes estaven connectats, cosa que va ser important per a la investigació.

L'inspector va mantenir diverses entrevistes amb Cecilia en què afirmava que l'home tenia diferents comportaments sexuals sàdics. El 9 d'octubre de 1999, quan va succeir la desaparició de Rocío, Cecilia veu com el seu marit surt de la casa al voltant de les nou, nou menys quart i torna a la una del matí, que es va dutxar, arreglar i va tornar a marxar. Quan Cecilia entra dins l'habitació veu que la roba que s'havia tret el seu home ja no hi era, desapareix la roba. Cecilia informa que el seu home fumava Royal Crown, però arran de la desaparició de Rocío comença a fumar una altra marca. Al lloc del crim de Rocío es troba una burilla de Royal Crown que coincideix amb l'ADN del presumpte autor.

Després de tota aquesta informació i de la coincidència de l'ADN, l'inspector en cap decideix parlar amb el comissari provincial. Posteriorment, decideixen reunir-se amb l'enllaç policial d'Anglaterra, ja que es tracta d'un súbdit britànic.

La policia decideix investigar pel seu compte, i fa una investigació a Tony King. Van fer cap al lloc on treballava, un bar anglès, estava al darrere de la barra, on van veure que tenia una gran cicatriu a la mà. A part, van informar: "hemos encontrado un coche con matrícula británica en que le falta una parte del faro trasero del coche", amb aquesta informació es van adonar que aquest far del cotxe que feia falta coincidia amb el que es va trobar al costat del cos de Sonia Carabantes.

Es recullen unes burilles de Tony King que es traslladen a Madrid per a la seva anàlisi, on confirmen que l'ADN coincideix amb l'ADN de la burilla de Royal Crown trobada junt a la mà de Sonia Carabantes, fet que genera suficients indicis per a detenir Tony Alexander King.

Tony King és sotmès a un interrogatori on diu que és innocent; posteriorment, quan el detenen no s'hi oposa en cap moment. A l'interrogatori policial afirma que sí ha participat en la mort de Sonia Carabantes, fins i tot diu que va ser ell qui la va pujar al cotxe, fet que

es pot provar amb la sang que es trobà baix del seient. En canvi, quan li preguntaven per Rocío es posava molt nerviós i a la defensiva. Posteriorment, es procedeix a l'entrega a la Guàrdia Civil de Tony Alexander King, ja que portaven ells la investigació d'ambdues víctimes. En l'interrogatori amb la Guàrdia Civil, el Sr. Alexander admet que havia matat ambdues víctimes.

La societat continuava assumint que Dolores Vázquez estava implicada amb Tony Alexander King. A tot això, Alicia Hornos continuava insistint que Dolores Vázquez havia matat la seva filla. L'acusat reconeix que és l'únic autor de la mort de Sonia i Rocío, i confessa haver comès tres agressions sexuals més a la Costa del Sol, i ingressa a la presó malaguenya d'Alhaurín de la Torre.

L'any 2004, Tony Alexander acusa Dolores Vázquez per l'assassinat de Rocío Wanninkhof. Posteriorment, Alicia Hornos comunica que rep unes cartes de Tony King explicant-li com va passar tot, fins i tot amb dibuixos, on hi apareixien tres homes i Dolores. Finalment, l'Audiència provincial de Màlaga condemna Tony Alexander per l'assassinat de Sonia Carabantes a 36 anys de presó i a 19 anys pel de Rocío Wanninkhof.

La Guàrdia Civil va admetre l'error en la investigació inicial del cas Wanninkhof. Dolores Vázquez explica que sempre ha demanat un perdó per part de la Guàrdia Civil, Ministeri Interior i Fiscal. Dolores Vázquez diu: "admiten que se han equivocado conmigo y con el perdón, una palabra tan sencilla pero tan grave para mí, que les cuesta decírmelo, escribirlo". El fiscal exposa: "no le pediría perdón por una razón, el perdón va asociado a alguien que hace deliberadamente mal, y yo creo que hice bien mi Trabajo y en ese proceso insisto que ella realmente dijo coses inexplicables".

Dolores Vázquez va demanar una indemnització de 4 milions d'euros, que va ser denegada pel Tribunal Suprem. Ella exposa: "yo no quiero que me den los 4 millones o la reclamación, pero sí que me den los 120.000 euros que me corresponden por estar allí, sino que se olviden, que con el perdón siempre me hubiera sido suficiente". Va ser condemnada injustament per la seva orientació sexual, la seva aparença física, perquè va decidir no caure en el circ mediàtic que rodejava aquest cas. Encara que els periodistes i els investigadors no van fer bé el seu treball, finalment ha aconseguit netejar el seu nom. A dia d'avui, no s'identifica la imatge de Dolores Vázquez com l'assassina de Rocío.

3.2.2. Sandro Rosell

La present informació és extreta de la SAN de 24 d'abril de 2019[64], de l'entrevista realitzada al Sr. Rosell a "Viajando con Chester[65]" i "El cas de Rosell - Documental[66]" a 3Cat.

La SAN del 24 d'abril de 2019, exposa els fets provats en què estableix: al juny de 2015, es rep a la fiscalia de l'Audiència Nacional, Comissió Rogatòria del Departament Justícia dels Estats Units, derivada de la investigació sobre la participació de funcionaris de la FIFA en activitats de suborn, xantatge, frau i blanqueig de capitals, comunicant també que a Sandro Rosell:

> Se le implicaba por su relación con Ricardo Terra Teixeira, presidente de la Confederación Brasileña de Fútbol (en adelante CBF) entre 1989 y 2012, el cual se consideraba que pudo haber recibido sobornos y comisiones clandestinas en la investigación llevada en EEUU.

El 23 de maig de 2017, l'expresident del Futbol Club Barcelona, Sandro Rosell, va ser detingut per acusacions de blanqueig de capital, es va enfrontar a un procés legal que va generar gran atenció mediàtica.

L'operatiu es va desenvolupar per ordre de la Policia Nacional i Guàrdia Civil, primer, entreguen una ordre judicial, i, seguidament, procedeixen a fer diferents registres en relació amb una empresa que tenia feia 12 anys, a més a més, el Sr. Rosell els hi diu "os estáis equivocando", no obstant ell col·labora amb la policia en tot moment, però és conscient que "esto pinta mal, aquí hay una persecución seria".

Posteriorment, la Fiscalia de l'Audiència Nacional va demanar el seu ingrés a presó. L'advocat del Sr. Rosell, Pau Molí, es va oposar i va explicar els arguments que hi havia i que bonament podien defensar el Sr. Rosell per entrar a presó, destacant la manca de proves sòlides i la voluntat de l'acusat en la col·laboració amb la justícia.

[64] SAN, de 24 d'abril de 2019, procediment abreviat núm. 28/2017.
[65] Chester, V. C. (2023, 31 enero). Ver «Viajando con Chester» (31/01/2023) en Cuatro: Sandro [en línea].
[66] 3Cat. (2020b, mayo 19). El cas Rosell - Documental [Vídeo]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=eSwlDer264M.

L'escrit de la Fiscalia exposava que estaven davant uns fets que revestien els caràcters de delictes de certa gravetat com són el delicte de pertinença a l'organització criminal i un delicte de blanqueig de capitals. D'altra banda, "no consta que tengan especial arraigo en territorio Espanyol, encontrándose su actividad profesional fuera de España, hace pensar que hagan del delito su modo de vida".

La SAN del 24 d'abril de 2019, exposa l'operació d'International Sports Events Company (d'ara endavant ISE), Uptrend Developments LLC (d'ara endavant UPTREND), Confederació Brasilera de Futbol (d'ara endavant CBF), entre d'altres:

- A petició de ISE, es van establir conversacions amb el Sr. Rosell de l'empresa UPTREND, sobre la possibilitat de negociar un contracte per tal de poder transmetre partits de la selecció brasilera de futbol en nom de la CBF.

- El 2006, l'empresa d'assessorament internacional UPTREND, de Rosell, firma un contracte amb ISE, companyia de continguts televisius, en virtut del qual UPTREND actuarà com a intermediària en la negociació per a l'adquisició per part d'ISE dels drets de 24 partits amistosos de la selecció de futbol de Brasil. UPTREND rebrà 8.300.000 euros, que, segons la querella, aniran acomptes bancaris andorrans relacionats amb Ricardo Teixeira, president de la confederació Brasilera de futbol. D'aquesta manera, com a resultat de la intermediació del Sr. Rosell i mitjançant UPTREND, al dia següent, la CBF i ISE firmen el contracte de cessió.

  La quantitat de diners totals que ISE va abonar com remuneració a UPTREND, en concepte d'honoraris deguts per la seva intermediació va ser ingressada al compte corrent obert per UPTREND en Andbank d'Andorra, a través de la qual es rebien regularment els honoraris pels serveis que es prestaven.

- Dels beneficis de UPTREND es va despendre la intervenció del Sr. Joan Besolí, per la seva col·laboració amb el Sr. Rosell, amb una participació del 50%. El Sr. Besolí, es un empresari andorrà, al capdavant d'un gabinet de gestoria en el seu país, que prestava serveis d'assessoria en matèria d'inversió a ciutadans andorrans

> i estrangers. Entre aquests, hi era el Sr. Rosell, que s'ocupava de la seva gestió comptable i financera de la mercantil UPTREND.

La SAN del 24 d'abril de 2019, exposa una altra operació de venda de Bonus Sports Marketing, afirmant:

> con motivo de la presentación de su candidatura a la presidencia del Fútbol Club Barcelona en el año 2010, decidió desprenderse de la compañía Bonus Sports Marketing, dedicada al marketing deportivo, de la que él tenía el 90% de sus participaciones y su esposa, Marta Pineda Mínguez, el 10%.

La venda de l'empresa de màrqueting BSM va ser per 6.580.000 euros. La Fiscalia considera que aquesta venda complementava la primera operació amb l'objectiu d'ocultar i blanquejar 15.000.000 d'euros.

L'última operació en què suposadament estava involucrat Sandro Rosell va ser la d'AILANTO, CBF, NIKE, en què la SAN del 24 d'abril de 2019 explica:

- L'any 2008, es va firmar un contracte en què la societat brasilera del Sr. Rosell, Allanto Marketing Ltd, actuaria com intermediari entre la CBF, presidida per Terra Teixeira i NIKE, per la qual AILANTO s'encarregava de la negociació en relació a l'equipació d'aquesta selecció, contracte en què es pactava que el Sr. Rosell rebria una quantitat de diners, 5.000.000€, que hauria de retornar al Sr. Teixeira.
- En efecte, l'any 2009, a través del compte andorrà el Sr. Rosell va retornar la quantitat de diners que li va deixar el Sr. Teixeira, per tant, estem davant d'una operació totalment diferent a la resta.

L'assistència nord-americana demana els expedients bancaris, concretament, d'un compte de Caixa Bank. Posteriorment, el decret de la Fiscalia de l'Audiència Nacional sobre aquesta comissió rogatòria reformula que se sol·licita el bloqueig i la confiscació de fons d'origen il·lícit de Sandro Rosell.

D'altra banda, la SAN del 24 d'abril de 2019, exposa:

> Tras las pesquisas que realiza la UDEF, solicita a la Fiscalía, en relación, entre otros, a Alexandre Rosell y con el objeto de conocer operaciones financieras sospechosas en que pudiera verse involucrado, que se oficie al Servicio Ejecutivo de Prevención de Blanqueo de Capitales (SEPBLAC).

L'advocat, quan feia un any i un mes que estaven a la presó, va informar Sandro Rosell que tenien una conformitat amb la Fiscalia, en què l'acord consistia que Sandro Rosell es declarava culpable i li imposarien dos anys de presó, i com que ja en portava un sortiria automàticament, a més d'una multa dinerària. Davant això, la seva resposta va ser: "de que me declaro yo culpable, mi abogado me dijo que la Fiscalía ya inventaría algo*"*. Posteriorment, en arribar a la cel·la informa el seu company, el Sr. Basoli, que li va dir "si tu resistes, yo resisto". En cap moment, es va penedir de la seva decisió, ja que avui en dia seria considerat un delinqüent per un cas que ell no havia comès.

El 25 d'octubre de 2018 l'advocat defensor, Andrés Maluenda, exposa: "havíem demanat a la Sala, a la secció 1a, ja no al jutjat 3, li demanem a la sala que ens jutjarà la llibertat, i ens diuen que no". Probablement, exposen que va ser el dia més dur psicològicament, on únicament es deien "ja estem condemnats, no cal lluitar més".

En la vista oral, el Fiscal de l'Audiència Nacional, exposa:

> solicitamos una sentencia condenatoria en función de los argumentos que hemos expuesto, para la formación de agrupación delictiva de intereses comunes dedicada al lavado de capitales a través de este entramado societario y de operaciones con finalidad oculta, por la finalidad de encubrir y favorecer el producto de los delitos procedentes cometidos en Brasil por Teixeira donde se juzga, nada más.

Davant aquesta informació l'advocat defensor Pau Molí, respon:

> Al respecto sólo ha conseguido aportar sospechas basadas en rumores y la supuesta existencia de un procedimiento no judicial en Brasil de cuyo contenido probatorio nada se sabe. Algo absolutamente insuficiente para demostrar que el señor Teixeira cometió delitos relacionados con los contratos firmados por la CBF, ISE y NIKE, y que estos delitos produjeron fondos sucios que posteriormente fueron blanqueados con la ayuda del señor Rosell.

La SAN del 24 d'abril de 2019 exposa: "fallamos: que debemos absolver y absolvemos libremente de los delitos de blanqueo de capitales y de grupo criminal, por lo que, respectivamente, venían siendo acusados". Finalment, acaben desestimant el recurs d'apel·lació interposat per la representació del Ministeri Fiscal confirmant la sentència pels seus certs fonaments.

Sandro Rosell ha presentat una querella per prevaricació i falsedat documental contra la magistrada Carmen Lamela Díaz. Per la seva condició d'aforada la querella serà resolta pels seus companys magistrats del Tribunal suprem. Tenint molt clar també, que: "Quiero saber qué ha pasado, no quiero olvidar, voy a fondo hasta que lo sepa".

3.3. Exemple de funcionament anormal de l'administració de justícia per dilacions indegudes

Exposarem, a continuació, el cas del Sr. Don Hernan, que interposa un recurs contenciós-administratiu contra una decisió del Ministeri de Justícia que li concedia una indemnització parcial de 10.000€ per qüestions relatives a l'administració de justícia. Va presentar aquest recurs contenciós-administratiu considerant que havia sofert pèrdues majors que les indemnitzacions que havia rebut, principalment per inconsistències en les decisions judicials i demores indegudes en els procediments, que van afectar la seva relació amb les seves filles durant més de 6 anys.

L'any 2018, la Secció Tercera Sala del Contenciós Administratiu de l'Audiència Nacional va revisar el recurs[67] contenciós-administratiu interposat pel Sr. Don Hernan, el 2 de juny de 2017, contra la resolució de 23 de març de 2017 de la Secretaria de l'Estat de Justícia, on l'Administració de l'Estat va ser la demandada. Admès el recurs, es va presentar una demanda reclamant 218.229,52 euros per danys morals, psíquics i materials. Donant trasllat de la demanda, l'Advocacia de l'Estat va presentar escrit oposant-se a la demanda en base als fets i fonaments que estima l'aplicació del cas.

El Sr. Don Hernan, el 28 de maig de 2014, presenta un escrit al Ministeri de Justícia en què reclama una indemnització de 200.000 euros, en relació amb les actuacions Judicials

[67] SAN, de 18 de setembre de 2018; núm. recurs contenció administratiu; 432/2017 (JUR 2018/290538). El present escrit està extret majoritàriament d'aquesta sentència.

de la Secció Quarta de l'Audiència Provincial de Tarragona, que van ser elevades el 9 d'abril de 2014 a la Sala Penal del Tribunal Suprem.

La reclamació es fonamenta, primer, amb la discrepància amb certes resolucions i, segon, en les actuacions processals practicades durant el procediment, així com en les dilacions indegudes que han prolongat el procés per més de 6 anys, temps en què no ha pogut mantenir contacte amb les seves filles.

Respecte al primer fonament, les resolucions judicials van ser donades en l'exercici de la potestat jurisdiccional, per tant, s'ha de valorar o emetre judicis sobre el sentit i contingut de les resolucions judicials dictades en el sens d'un procés.

El Ministeri de Justícia no pot considerar la petició indemnitzatòria del reclamant per error judicial, atès que, per imperatiu de l'art. 293.1 de la LOPJ, es requereix una resolució judicial d'un tribunal superior que ho declari expressament.

En relació amb el segon fonament, les dilacions denunciades pel reclamant es constaten amb l'existència de les dilacions en la tramitació del procediment i, a més, amb la lentitud del procediment per l'Audiència Provincial de Tarragona que en l'Auto de 28 de maig de 2013, afirma:

> siendo cierto que los hechos justiciables y la investigación de los mismos son de naturaleza compleja y entraña cierto esfuerzo instructor, nada justifica en este caso la lentitud en la tramitación procesal dada al procedimiento y así a efectos puramente ilustrativos señalamos que no es sino hasta enero de 2010 que se acuerda la inhibición de las actuaciones al Juzgado de Instrucción de DIRECCION003 y no es hasta el 20 de octubre de 2010 que se adopta la decisión de transformación de procedimiento a fin de adaptarlo a las normas del sumario ordinario.

De manera que la tramitació del procediment en la fase instructora va durar més de quatre anys sense donar cap justificació, concretament sis anys i mig. De mode que es pot concloure que s'ha produït un supòsit de funcionament anormal de l'Administració de Justícia per dilacions indegudes, reconegudes tant per l'Audiència Provincial de Tarragona com pel Consell General del Poder Judicial i Consell d'Estat.

La mateixa Audiència Provincial de Tarragona va reconèixer períodes d'inactivitat i demora produïda en la instrucció del procediment: "La tramitación de la fase Instructora se demoró más de cuatro años, sin que en principio -dice el auto- ni la entidad ni el número de diligencias Instructoras acordadas Justifiquen tal retraso". El Consell d'Estat coincideix així amb el Consell General del Poder Judicial que aquestes dilacions no estan justificades i constitueixen, per tant, un supòsit de funcionament anormal de l'Administració de Justícia.

Les dilacions exposades anteriorment van comportar que el Sr. Hernan estigués sotmès a les mesures cautelars de prohibició d'apropar-se i suspensió del règim de visites a les seves filles durant més temps del degut. En l'Auto de 28 de maig de 2013 l'Audiència Provincial de Tarragona reconeix: "las medidas cautelares en su día adoptadas han superado en atención al tiempo en que han estado vigentes (en relación a la pena que en su caso pudiera llegarse a Imponer al acusado) el límite de lo razonable". No obstant això, el Sr. Hernan no va poder tornar immediatament a veure les seves filles, com manifestava l'Audiència Provincial de Tarragona, a l'afirmar:

> debían activarse, con rapidez y diligencia, los mecanismos civiles específicos que tiendan a favorecer una respuesta estable y ponderada al grave conflicto surgido, abriendo un Incidente en el procedimiento de familia en el que se puedan sustanciar los estudios y seguimientos mencionados en esta resolución.

Entre el 16 de juny de 2007, data en què el Jutjat d'Instrucció núm. 4, en funcions de guàrdia, va adoptar les mesures cautelars i, l'any 2015, data en què es va dictar la sentència de divorci, van transcórrer gairebé 8 anys, durant els quals el Sr. Hernan no va poder apropar-se a les seves filles i visitar-les.

Els danys i prejudicis ocasionats per les circumstàncies son difícils d'avaluar, però en tot cas resulten superiors a 3.000 euros. L'absència de relació entre el pare i filles durant un període important de les seves vides ha tingut un alt cost emocional per al reclamant, ja que quan es van adoptar les mesures cautelars, les filles tenien 6 i 3 anys; quan el pare pot tornar a tenir contacte amb les filles, tenen 13 i 11 anys.

El Consell de l'Estat reconeix les dilacions indegudes en el procés penal i civil, que han causat un grau prejudici al Sr. Hernan, al privar-lo del contacte amb les seves filles durant un temps determinat. En aquest cas, la indemnització concebuda es limita a 10.000 euros, ja que el Consell de l'Estat estima la responsabilitat de l'Estat per dilacions en el funcionament de l'Administració de Justícia.

Si el procés penal s'hagués tramitat en un termini raonable, sense les dilacions apreciades, i la jurisdicció civil hagués adoptat les mesures oportunes amb la rapidesa i la diligència exigides per l'Audiència Provincial de Tarragona, el període d'incomunicació entre el Sr. Hernan i les seves filles hauria estat considerablement menor.

Posteriorment, el recurs contenciós-administratiu va ser admès i tramitat d'acord a la llei 29/1998[68], que regula la competència administrativa en matèria de litigis. Es van sol·licitar documents del govern demandat i es van enviar a l'apel·lant per continuar amb la seva reclamació. En conseqüència, es sol·licita sentència que declari que la resolució impugnada no és conforme a dret i que s'obligui al Ministeri de Justícia a indemnitzar el demandant en concepte de danys i prejudicis per un import de 218.229,52€, més interessos legals i costos.

No obstant, l'advocacia de l'Estat sosté que la demanda és improcedent, ja que els danys reclamants no guarden relació amb les dilacions indegudes i que l'Administració ja ha compensat els danys que poden vincular-se a les dilacions que ja s'han reconegut.

La prolongació excessiva del procediment, amb dilacions o retard que van més enllà del que és raonable o dels estàndards normals per a la tramitació d'un procediment sí que poden donar lloc a la declaració de responsabilitat. Per tant, la prolongació inadequada del procediment fa que s'agreugen els danys que poden provocar el procediment penal i les mesures cautelars restrictives de drets adoptats davant un ciutadà.

Finalment, s'estima parcialment el recurs contenciós administratiu del Sr. Hernan contra la Resolució de 23 de març de 2017, dictada per la Secretaria de l'Estat de Justícia, la

[68] BOE-A-1998-16718 Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-administrativa. (s. f.-b). https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718

qual acaba sent anul·lada, i reconeix el dret del demandant a rebre en concepte d'indemnització per funcionament anormal de l'Administració de Justícia la quantitat de 42.000 euros.

CONCLUSIONS

Primera.- La societat actual emfasitza cada cop més amb la necessitat de salvaguardar els drets humans fonamentals, la protecció dels drets individuals i l'enfortiment de l'Estat de dret.

Segona.- La responsabilitat de l'Estat no opera únicament com un imperatiu legal, sinó també com un principi ètic i polític fonamental en la construcció d'una societat justa i democràtica, d'aquesta manera, s'assenten les bases per un sistema jurídic més equitatiu, transparent i respectuós amb la dignitat i llibertat de cada individu.

Tercera.- La regulació jurídica de la responsabilitat patrimonial de l'Estat és el pilar fonamental per construir un sistema jurídic que garanteixi i protegeixi els drets individuals, assegurant així una legitimitat en l'exercici del poder Estatal.

Quarta.- Error judicial.- Constitueix una violació greu dels drets fonamentals dels individus, posant en risc la seva llibertat, la integritat emocional i la reputació; per això, és necessari un sistema judicial per garantir la protecció efectiva dels drets fonamentals.

Cinquena.- Presó provisional indeguda.- No comporta únicament la vulneració dels drets individuals, sinó que també és el resultat de les deficiències de l'ordenament jurídic i judicial, per això la responsabilitat patrimonial de l'Estat és el mecanisme crucial que garanteix la reparació dels danys i perjudicis soferts pels individus.

Sisena.- Funcionament anormal de la Justícia.- Es tradueix en una profunda desconfiança amb la justícia i l'Estat. De manera que és crucial abordar aquests retards indeguts amb urgència per restablir la confiança pública i garantir que tots els ciutadans tinguin accés a una justícia ràpida i justa.

Setena.- La responsabilitat patrimonial de l'Estat és inqüestionable quan es tractava d'errors judicials, presó provisional indeguda i mal funcionament de l'administració; per això, l'Estat ha de respondre als danys causats als ciutadans per tal de garantir la justícia i protegir els drets fonamentals.

BIBLIOGRAFIA

Alemany Rojo, A. (2020, 11 agosto). La responsabilidad del Estado frente a la prisión preventiva indebida. El Derecho. [en línia] https://elderecho.com/la-responsabilidad-del-estado-frente-a-la-prision-preventiva-indebida

Bonaguidi, K (2016, 17 maig). Rafael Ricardi Robles, 12 Años Preso por una Violación que No Cometió. Publicat: Redinocente [en línea]. https://redinocente.org/2016/05/rafael-ricardi-robles-12-anos-preso-por-una-violacion-que-no-cometio/

Bonet Navarro, J.: (2023). La reparación de la prisión provisional, entre lo generoso transitorio y lo generalmente cicatero. Tirant lo Blanch https://biblioteca-tirant-com.sabidi.urv.cat/cloudLibrary/ebook/show/9788411974578

Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i Llibertats Fonamentals, Roma 4 de novembre de 1950. Ratificat per Espanya el 26 de setembre de 1979. https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-24010

Cobreros Mendazona, E. (s. f). El sistema de indemnización por prisión provisional indebida en la encrucijada. Revista de Administración Pública, 209, mayo-agosto (2019), págs.13-44. https://recyt.fecyt.es/index.php/RAP/article/view/74568

Conceptos jurídicos (2023, 28 septiembre). Presunción de inocencia. Concepto jurídico explicado. https://www.conceptosjuridicos.com/presuncion-de-inocencia/

Consejo de Estado. Memoria del año 2006 [en línia]. https://www.consejo-estado.es/wp-content/uploads/2021/05/MEMORIA-2006.pdf

Díaz Fraile, F. (Valencia, 2017). La presunción de inocencia y la indemnización por prisión preventiva. Tirant lo Blanc. https://biblioteca-tirant-com.sabidi.urv.cat/cloudLibrary/ebook/show/9788491197614

Dolado, N. (2021, 23 noviembre). ¿Quién asesinó a Rocío Wanninkhof? El crimen con una inocente condenada, Dolores Vázquez, del que se vuelve a hablar 20 años después. www.20minutos.es - Últimas Noticias. https://www.20minutos.es/noticia/4899645/0/dolores-vazquez-caso-wanninkhof/

Doménech Pascual, G. (s. f.). El error de la responsabilidad patrimonial del estado por error judicial. Revista de Administración Pública. 2016, núm. 199, págs. 171-212. https://recyt.fecyt.es/index.php/RAP/article/view/49731

Fernández, G (2019, 20 setembre). La historia de Rafael Ricardi: Murió en 2014 tras haber pasado 13 años en la cárcel por una violación que jamás cometió. Publicat: El Cierre Digital. [en línia] https://elcierredigital.com/sucesos/232194213/historia-rafael-ricardi-murio-tras-pasar-trece-anos-carcel-violacion-no-cometio.html

Ferrer, J (2014, 5 juny). Hallado muerto Rafael Ricardi, el inocente que pasó 13 años preso. Publicat: El Mundo. [en línia] https://www.elmundo.es/andalucia/2014/06/05/53902536e2704e85318b456b.html

Hernández Gómez, I. (s. f). Prisión provisional y garantías. Revista de la facultad de Ciencias Jurídicas. 2011/12, núm. 16/17, págs. 37-82. https://accedacris.ulpgc.es/bitstream/10553/12228/1/0233586_00016_0003.pdf

Manzanares Samaniego, J.L. (2020, 22 desembre). La indemnización por prisión provisional tras la STC 85/2019. Publicación: Diario la Ley [en línia]. https://diariolaley.laleynext.es/Content/DocumentoRelacionado.aspx?params=H4sIAAAAAAAAAEAC2NTwvCMAzFP429CLIpKh56mTuKiA7vWRu6Qm20Taf79sY_gUfyyC95j4Jp6vDF2pD1juZ3jBBUniLF6aa7VFAx9FlXs62pRUsFhguEloyu6_XH-RE76HWlKFlMzSQTE0M4Y_4ga5UHeh5h9A7YU2wg_f56a3XbVVKrerfZrNSIKQugr95hZFSDd8NBxD8-IyQznMChlvRyE4YWkO-v_6YpzHLdc7x8vTJBeguMewgY7T_3DbikVSnzAAAAWKE

Marrero Guanche, D. (2020, 24 gener). La Sentencia 85/2019, de 19 de junio, del Tribunal Constitucional termina con el vaivén de interpretaciones del art. 294.1 de la Ley Orgánica del Poder Judicial. [Universidad de la Laguna] [en línia].

https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/18914/La%20Sentencia%20852019%2C%20de%2019%20de%20junio%2C%20del%20Tribunal%20Constitucional%20termina%20con%20el%20vaiven%20de%20interpretaciones%20del%20art.%20294.1%20de%20la%20Ley%20Organica%20del%20Poder%20Judicial..pdf?sequence=1&isAllowed=y

Matia Portilla, F. J. (2020, septiembre). ¿Debe indemnizarse la prisión provisional sufrida por una persona finalmente absuelta por falta de pruebas? La adecuación de la Ley nacional al Convenio Europeo de Derechos Humanos y a la Constitución española [Universitat de Valladolid] [en línia]. https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/43592/TFG-N.%201452.pdf?sequence=1

Nava Cano, J.A. (2024, gener) La responsabilidad patrimonial del Estado por prisión indebida. [Universitat Oberta de Catalunya] [en línia]. https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/149616/1/JOSEALBERTONAVACANOTFM012024.pdf

Pérez Rodríguez, E. (2020). La prisión provisional y su aplicación en el denominado juicio del proceso [Treball Fi de Grau, Universitat Pontificia Comillas] [en línia]. https://repositorio.comillas.edu/rest/bitstreams/409511/retrieve

Pérez Ruiz, G. (2015/2016). Responsabilidad Patrimonial por Funcionamiento Anormal de la Administración de Justicia. [Treball Fi de Grau, Universitat de la Laguna] [en línia]. https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/3171/Responsabilidad%20Patrimonial%20por%20Funcionamiento%20Anormal%20de%20la%20Administracion%20de%20Justicia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sánchez Canoyra, E. (2020). Pasado y futuro de la responsabilidad patrimonial del Estado-Juez por prisión preventiva indebida [Treball Fi de Grau, Universitat Pontificia Comillas] [en línia]. https://repositorio.comillas.edu/xmlui/bitstream/handle/11531/38230/TFG-%20Sanchez%20Canoyra%2C%20Eduardo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sánchez Valero, C. (2022). La Responsabilidad del Estado: La desconocida acción de regreso [Treball Fi de Grau, Universitat Pontifícia Comillas] [en línia]. https://repositorio.comillas.edu/rest/bitstreams/527654/retrieve

Tolosa, C. (2021, 13 abril): La responsabilidad patrimonial por error judicial: especial referencia a la prisión preventiva. Publicación: El Derecho, [en línea]. https://elderecho.com/la-responsabilidad-patrimonial-por-error-judicial-especial-referencia-a-la-prision-preventiva

Yeste Bautista, A i Jiménex Ruiz, M (2023, 20 desembre). Cuando la justicia tiene que pedir perdón. El caso de "Rafael Ricardi", la condena de un inocente. Publicat: Blog Sepin. [en línia] https://blog.sepin.es/caso-rafael-ricardi-condena-inocente

JURISPRUDÈNCIA

Audiència Nacional

SAN de 29 de novembre de 2000, Sala del Contenciós-Administratiu, Secció 4º, Audiència Nacional, JUR 2001/73257.

SAN de 12 de juliol de 2012, Sala del Contenciós-Administratiu, Secció 3º, Audiència Nacional, JUR 2012/245607.

SAN de 18 de setembre de 2018, núm. 432/2017, Sala del Contenciós-Administratiu, Secció 3º, Audiència Nacional, JUR 2018\290538.

SAN de 24 d'abril de 2019, núm. 14/2019, Sala de lo Penal, Secció 1º.

SAN de 4 d'octubre de 2023, Sala del Contenciós-Administratiu, Secció 3º, Audiència Nacional, JUR 2023/382378.

Tribunal Constitucional

STC de 23 de gener de 1985, núm. 5/1985, Sala Primera, del Tribunal Constitucional, RTC 1985/5.

STC de 4 de juliol de 1988, núm. 133/1988, Sala Primera, del Tribunal Constitucional, RTC 1988/133.

AUTO de 29 de gener de 1996, núm. 21/1996, Sala Primera, del Tribunal Constitucional, RTC 1996/21.

STC de 17 d'octubre de 2018, núm. 111/2018, Ple, del Tribunal Constitucional, ECLI:ES:TC:2018:111.

STC de 19 de gener de 2017, núm. 8/2017, Sala Primera, del Tribunal Constitucional, RTC/2017/8.

STC, de 19 de juny de 2019, núm. 85/2019, Sala Primera, del Tribunal Constitucional, Secció del Tribunal Constitucional, RTC 2019/85.

STC de 29 de novembre de 2004, núm. 220/2004, Sala Segona, del Tribunal Constitucional, ES:TC:2004/220.

Tribunal de Justícia de la Unió Europea

STJUE de 30 de setembre de 2003, Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees, Ple, TJCE- 224/2001.

Tribunal Suprem

STS, de 14 de febrer de 2007, núm. 94/2007, Sala de lo Penal, Secció 1º, Tribunal Suprem, RJ 2007/1482.

STS, de 16 de juliol de 2009, núm. 792/2009, Sala del Penal, Secció 1º, Tribunal Suprem, RJ 2009/6990.

STS de 6 de setembre de 2016, núm. 697/2016, Sala de lo Penal, Secció 1º, Tribunal Suprem, RJ 2016/3955.

STS de 20 de desembre de 2019, núm. 1883/2019, Sala de lo Contenciós-Administratiu, Secció 5º, Tribunal Suprem, RJ 2019/5441.

Tribunal Europeu de Drets Humans

STEDH de 25 d'abril de 2006, Tribunal Europeu de Drets Humans, Secció 4º, TEDH 2006/35.

MITJANS DE COMUNICACIÓ

3Cat. (2020b, maig 19). El cas Rosell - Documental [Vídeo]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=eSwlDer264M

Chester, V. C. (2023, 31 gener). Ver "Viajando con Chester" online en Cuatro: Sandro Rosell y Gloria Trevi. Cuatro. https://www.cuatro.com/viajandoconchester/programas-online/20230131/programa-completo-sandro-rosell-gloria-trevi_18_08602795.html

Dolores, la verdad sobre el caso Wanninkhof. (2008, 18 juny) Documental publicat a HBOmax RTVE.es.

RTVE.es. (2008, 18 juny). Cronología caso Wanninkhof. RTVE.es. https://www.rtve.es/television/20080618/cronologia-caso-wanninkhof/93130.shtml

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Tarragona, 2024